

Формирование социальной компетентности студента среднего профессионального учебного заведения в процессе социального образования. – Дис.... канд. пед. наук. – Казань, 2003. – 188 с. 4. Рачева С.С. Развитие социальной компетентности студентов на основе проектного обучения в ВУЗе. – Дис.... канд. пед. наук. – Спб., 2003. – 191 с. 5. Пономарьов О.С. Виховний вектор нової філософії освіти. // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: П78 зб. наук. праць / за ред. Л.Л. Товажнянського, О.Г. Романовського. Вип 27 (31): В 3-х частинах. – Ч. 1 – Харків: НТУ «ХП», 2010. – С. 139–148. 6. Майерс Д. Соціальна психологія. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2002. – 512 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/mayers/index.php

*Гура Т.В., Ренко І.В.
м. Харків, Україна*

ДУХОВНІСТЬ ЯК ОСНОВА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЛІДЕРА

Тема духовності, як риси притаманної лідеру, займала думки науковців різних поколінь. Вона залишається в центрі уваги представників науки і сьогодні. Актуальність даної тематики полягає в тому, що ми розглядаємо духовність як основу особистості лідера.

Поняття духовності багатозначне, тому в межах нашої статті будемо трактувати її як сукупність системно інтегрованих особливостей когнітивно-інтелектуальної, почуттєво-емоційної та вольової сфер, яка забезпечує людині здатність до психічно-особистісного вдосконалення та самовдосконалення. Все це виявляється у вигляді моральних цінностей та традицій, які виконують функцію, пов'язану з формуванням цілісності психічного світу особистості, регулятора поведінки і діяльності людини та її взаємовідносин з іншими людьми [1].

Одним із компонентів, що базується на духовності особистості є соціальна відповідальність лідера. Сьогодні, в умовах глобального економічного спаду, «кризи довіри» до керівників економічних структур, політичних та державних діячів, тема соціальної відповідальності набуває нового сенсу. Соціальна відповідальність має бути частиною стратегії, а не просто комплексом заходів в сфері взаємовідносин у суспільстві, і ключову роль в цьому питанні покликані зіграти лідери – ті, хто приймають рішення і несуть відповідальність за успіх або поразку в межах своєї компетенції. Йдеться тут про відповідальних лідерів і відповідальне лідерство як міцну підставу для успіху програм виходу з кризи та подальшого розвитку [2]

Економічна і політична криза, яка стала хронічним явищем на Україні, похитнула в суспільстві довіру до політичних, громадських, економічних лідерів. На зміну силі духу прийшли такі жахливі якості, як бездуховність та жадібність. Концепція відродження України виявилась спотвореною. Багаті та наділені владою люди скоїли найбільшу кількість помилок, зазнавши при цьому найменшу відповідальність, або зовсім її не зазнавши. Ефективність керівництва перестала бути синонімом лідерства і головним індикатором успішності суспільства в очах широкої громадськості, адже ефективність керівництва оцінюють значною мірою з поведінки перших осіб, адекватності їх дій і публічних заяв у важкій економічній і політичній ситуації. Жорсткі антикризові заходи, що вживаються керівництвом, можуть отримати суспільну підтримку тільки при наявності певних «жертв» з боку керівництва – відмови від показної розкоші, поміркованості, скромності та толерантності.

Чесність, моральність, справедливість, відповідальність перед нинішніми та майбутніми поколіннями – ці та інші питання з області етики і моралі знову звучать на адресу керівників країни та великого бізнесу. Про моральність рідко згадують при веденні бізнесу та керівництві країною, але саме питання моралі складають основу соціальної відповідальності керівників та пов'язаного з цією відповідальністю ризику. Ми не відчуваємо ілюзій щодо керівників найвищих рівнів, що, переживаючи цю політичну та економічну кризу, вони будуть вести справи відповідно до високих етичних і моральних стандартів. Однак, зусилля в цьому напрямку вважаються вкрай важливими для виходу країни з кризи, та стійкого і стабільного розвитку суспільства в майбутньому.

Концепція відповідального лідерства є досить новою. Вона розробляється з початку 2000-х років дослідниками в сфері лідерства Томасом Мааком та Ніколою Плессом [3, С. 96–121]. В основі цієї теорії визначена проблема, яка вказує на взаємозв'язок лідерства з моральною цілісністю та веденням бізнесу в суспільстві, що глобалізується. В даній теорії визначено шляхи і методи, завдяки яким бізнес сприятиме формуванню лідерства, що характеризується моральною, внутрішньої цілісністю і моральною відповідальністю особистості та мають ґрунтуватися на морально-ціннісній базі (духовності) особистості лідера. Оскільки в умовах України відбулося злиття бізнесу та політичних структур, то всі методи цієї теорії поширюються на всі сфери нашого суспільства. Вчені застосовують підхід, в основі якого покладені людські взаємини. В умовах глобалізованого та багатокультурного середовища перед лідерами встають декілька пов'язаних одна з одною проблем. Одна з них, це – керування різномірним з точки зору культури, релігії, соціального стану та рівня освіти персоналом, відповідність етичним стандартам, проблема довіри бізнесу з

боку зацікавлених сторін, потреби та цінності зацікавлених сторін. Формування і підтримка довірливих стосунків та стійких зв'язків з усіма зацікавленими сторонами постає основною компетенцією лідерів і сприяє підвищенню їх авторитету. Ми розглядаємо лідера як моральну особистість, акцентуючи особливу увагу на етичному інтелекті, яким повинен володіти лідер та його ключових компонентах – моральній свідомості (духовності), навичкам рефлексії, критичному мисленні, морально-етичній уяві.

На думку Дж. Кьюлла, відповідальне лідерство розглядається через призму етичних засад, а саме, предметом дослідження відповідального лідерства виступає лідерська етика. Моральні якості лідера впливають на зацікавлені сторони (організації, спільноти та суспільство в цілому), тому він може бути корисним або шкодити тим, хто його підтримує [3, С. 33–49]. Тому можна визначити лідерство як особливий тип етичних відносин між людьми, який визначає поведінку людей по відношенню один до одного в різних ситуаціях і пов'язує етику лідерства з ефективністю роботи лідера, альтруїзмом та його особистісними інтересами, вказує на його центральне місце в особистості відповідального лідера, а саме, на проявах позитивного лідерства.

В своїй статті Лінн Шарп Пейн пропонує концепцію центрованого лідерства. Він зазначає, що моральність не значиться в більшості сучасних моделей прийняття управлінських рішень, але без морального компонента сучасним лідерам-управлінцям буде вкрай складно відповідати фінансовим, юридичним та етичним стандартам сучасності [3, С. 79–93]. Можна зробити висновок, що лідеру необхідно діяти в «зоні прийнятності», де перетинаються етичні норми та економічні аспекти. Визначити цю зону допоможуть не тільки засоби економічного аналізу, але й етичні концепції та навички морального мислення.

До категорії духовності як основи відповідального лідерства звертаються Пітер Прузан і Вільям Міллер. Вони провели дослідження серед керівників європейських, американських і азіатських компаній, що спонукало їх до висновку, що духовність, незалежно від того сенсу який вкладають у це поняття різні лідери, може стати фундаментом відповідального лідерства. Діючи з позиції духовності, лідери природним чином навчаються відповідальності за ту структуру, якою вони керують і за свої власні дії [3, С. 96–121].

Підводячи підсумки нашого дослідження, можна зробити наступні висновки:

1. Компонентами відповідального лідерства виступають: моральна цілісність; здатність до балансу між особистісними інтересами та потребами і очікуваннями зацікавлених сторін; рефлексія; вміння створюю-

вати та підтримувати гармонійні стосунки з партнерами при взаємодії, що представляють різні національні, релігійні та культурні традиції.

2. Відповідальними лідерами можуть стати особистості, що володіють певним набором якостей і рис характеру, що формуються в процесі внутрішньої роботи над собою та в рамках професійної діяльності.

3. Базою відповідального лідера є духовність, тому формування відповідального лідера, є своєчасною, активною реакцією на виклики та стрімкі зміни сучасного суспільства.

Список літератури: 1. Електронний каталог «Вікіпедія» / <http://uk.wikipedia.org/wiki/духовність>. 2. Котляров І.В. Соціологія лідерства. Теоретичні, методологічні, аксіологічні аспекти / І.В. Котляров – М.: Білоруська наука, 2013. – 479 с. 3. Плесс Маак Никола. Ответственное лидерство / Маак Никола Плесс. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2008. – 321 с.

*Демідова Ю.Є., Шульга Г.В.
м. Харків, Україна*

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Протягом довгого часу в екологічній оцінці буття, а отже, і в освітній традиції домінував антропоцентризм, чим й обумовлювалося у значній мірі погіршення стану навколишнього середовища.

Одним з чинників, що впливає значною мірою на поглиблення критичного докiлля, є недостатність екологічної орієнтації освітнього процесу.

На сучасному етапі розвитку людства, в час надвисокого рівня впливу на докiлля з не завжди передбачуваними наслідками екологічна освіта, виховання і культура громадян визначають не лише сутність держави, але й благополуччя та здоров'я нації.

Екологічна освіта є необхідною складовою сталого гармонійного екологічно безпечного розвитку суспільства.

Проблема взаємовідношення людини і природи з'явилася предметом вивчення багатьох мислителів різних областей наукового знання минулого і сучасності.

Найважливіше екологічне положення про невіддільність людини і природи і педагогічну цінність зміцнення гуманних відчуттів дитини засобами природи підкреслювали такі великі педагоги як Ж.Ж. Руссо (1762 р.).

Г. Песталоцці (1781–1787 рр.), Ф. Дістверг (1832 р.) і багато інших мислителів, кажучи про виховання у дітей «відчуття природи» як відчуття його ушляхетнюючого впливу на людину [1, 2].